

مقاله علمی

ارزیابی کمی تنوع زیستی گیاهان دارویی و کاربرد آنها در شهرستان داراب

فرزانه محمدی^۱، عباس احمدی^۲، مهدی مختارپور^۳

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۴، تاریخ تأیید: ۱۴۰۰/۰۹/۱۳)

چکیده

این پژوهش با هدف ارزیابی کمی تنوع زیستی گیاهان دارویی در جهت حفاظت از گونه‌های آسیب‌پذیر انجام شده است. با توجه به اینکه تنوع زیستی، درگیر بحرانی با منشأ فعالیت انسان‌ها از گذشته است، عدم کنترل انتظارات نامحدود انسان، باعث افزایش آثار تخریب‌کننده بر محیط زیست و تشدید بحران‌ها خواهد شد. کشور ایران دارای نواحی بوم‌شناسی مختلفی است که باعث ایجاد تنوع زیستی جانوری و گیاهی، آب و هوایی، قومی و فرهنگی، آداب و رسوم و آیین‌ها شده است. پژوهش میدانی حاضر در چهار منطقه روستایی یعنی مروارید، حیدرآباد، دهمورد و فتح‌المبین در شهرستان داراب استان فارس انجام شده است. بر اساس یافته‌های این تحقیق، ۸۹ گونه گیاه دارویی متعلق به ۴۳ خانواده در مناطق هدف شناسایی شد که بیشترین فراوانی با تعداد ۱۴ گونه متعلق به خانواده نعنائیان است. طیف زیستی گیاهان دارویی در مناطق مورد مطالعه متفاوت است و شامل ۶ تیپ بیولوژیکی، ۴ فرم رویشی، ۸ اندام مصرفی، ۳ دوره رویش و به لحاظ پراکنش در دو سطح هموار و شیب‌دار است. در مناطق هدف، ۹ گیاه در معرض آسیب جدی یعنی آنگوزه، بنه، آویشن شیرازی، ارژن، گنار، جاشیر، بادرنجبویه، مورد و کاکوتی شناسایی شده است. علاقه فزاینده به مصرف و بهره‌برداری از گیاهان دارویی و عدم ثبت دانش بومی، احیا، توسعه، حفاظت و نظارت بر این مناطق منجر به حذف ژن‌های مؤثر گیاهی در آینده نزدیک خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: تنوع زیستی، ارزیابی کمی، گیاهان دارویی، دانش بومی، داراب

۱ دانشجوی دکتری محیط زیست، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد واحد اراک، ایران،

farzaneh.mohammadi@srbiau.ac.ir

۲ استادیار گروه محیط زیست، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه آزاد واحد اراک، ایران (نویسنده

مسئول)،

a-ahmadi@iau-arak.ac.ir

۳ استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد واحد تهران غرب، ایران،

mokhtarpour.mehdi@wtiau.ac.ir

مقدمه

تنوع زیستی را می‌توان از جمله مباحث قابل اهمیت در حوزه محیط زیست معرفی کرد که با میزان آگاهی و تسلط بر دانش محیطی و دستیابی به کیفیت نسبی رشد و توسعه پایدار^۱ در سایه مشارکت، ارتباط مستقیمی دارد. بر اساس نظریه آدام اسمیت^۲ (۱۹۹۶) پایداری در محیط، به معنای استفاده مطلوب از منابع است. با توجه به نادیده گرفته شدن دانش بومی (سنتی و شفاهی)، اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی در گزارش سال ۱۹۸۰، جوامع سنتی را به عنوان حافظان اولیه زیستگاه‌های طبیعی و روش‌های سنتی آنان در به کار بردن دانش بومی را به عنوان عامل کلیدی در بعد حفاظت و دستیابی به توسعه پایدار و کاهش آثار تخریب تنوع زیستی معرفی کرده است. همچنین در کنوانسیون تنوع زیستی^۳ (۱۹۹۲) به طور صریح درباره جایگاه کلیدی بومیان و دانش سنتی آنها در مقوله حفاظت از ذخایر ژنتیک صحبت شده است. نظام دانش بومی مبنای تصمیم‌گیری‌ها در سطح محلی است، زیرا این نظام‌ها از تلاش مردم محلی برای شناسایی مشکلات و یافتن راه‌حل‌ها با کمک فناوری‌های نوین بهره گرفته است. دانشی که کشاورزان و بهره‌برداران محلی به واسطه عمل کردن در موقعیت‌های واقعی کسب کرده‌اند، با دانشی که حاصل آموزش‌های نظریه دانشمندان است، از نظر کیفی تفاوت دارد، بنابراین رسیدن به توسعه همه‌جانبه در سایه توجه ویژه به دانش بومی است (ازکیا و ایمانی، ۱۳۹۴: ۲۸۴). دانش بومی را می‌توان در بسیاری از زمینه‌ها مأمّن و حامی اولیه برای دانش نوین به حساب آورد. اگرچه فناوری زیستی و علوم مرتبط فعلی در زمان بسیار کوتاه قادر به شناسایی خواص ژنتیکی و حتی تغییر در آنها هستند، ولی کثرت گونه‌ها از یک طرف و محدودیت امکانات اقتصادی، تخصصی و نیروی انسانی برای بررسی‌ها، در مورد طیف گسترده‌ای از گونه‌ها و نژادها، لزوم بهره‌گیری از دانش بومی در این زمینه را می‌طلبد. نظام دانش بومی زاینده تلاش در جهت معیشت پایدار در محیط زیست است و حاصل استفاده از دانش بومی به دلیل قابلیت‌هایی نظیر دسترس، ارزان، کارآمد، کل‌نگر، شفاهی، پویا، زمان آزموده و سازگار با محیط بودن، کاربردی و مؤثر است (دانشمهر و احمدش، ۱۳۹۰: ۴۰). با توجه به پتانسیل‌های موجود در کشور ایران به لحاظ طبیعی و بر اساس طبقه‌بندی‌های انجام شده، ایران

1 sustainable development

2 Adam Smith

3 convention on biological diversity

دارای ۸۰۰۰ گونه گیاهی است که ۱۷۲۸ گونه بومزاد^۱ و ۱۲۰۰ گونه دارویی، شناسایی و ثبت شده است. استفاده از پتانسیل گیاهان دارویی در هر منطقه جغرافیایی با توجه به دانش بومی آن منطقه باعث ایجاد تنوع زیستی فرهنگی گیاه‌قوم‌شناسی می‌شود (فروزه و همکاران، ۱۳۹۵: ۱-۵). علاقه به مصرف گیاهان دارویی و بازار مصرف آن را می‌توان آغازی بر علم گیاه‌قوم‌شناسی و گیاه‌درمانی نوین^۲ دانست. این علم را می‌توان به عنوان دانش میان‌رشته‌ای شامل مردم‌شناسی، گیاه‌شناسی، محیط‌زیست، علم شناخت روابط متقابل انسان با جهان گیاهی دانست. حاصل مطالعه این حوزه منجر به بررسی ابعاد مختلف روابط انسان و محیط شده و شیوه‌ای مطمئن از پایش علمی، بررسی، ثبت و مستند کردن و ابزار استخراج اطلاعاتی است که به عنوان بخش مهمی از منابع، در یک مطالعه مربوط به داده‌های به دست آمده از زندگی طبیعی مردم در غالب داده‌های شفاهی، دارای ساختار روایی است (مقصودی و پارسا، ۱۳۹۰: ۱۶۶-۱۶۲). لزوم توجه به دانشی که نتیجه سال‌ها تجربه و آزمون و خطای بومیان ساکن یک منطقه جغرافیایی است، به عنوان بخشی از سرمایه ملی می‌تواند راهکار مناسبی برای حفظ و حراست از گونه‌های آسیب‌پذیر باشد (پاپ‌زن، ۱۳۸۶: ۵۸). وجود منابع طبیعی و فرهنگی نیازمند مدیریت و نظارت صحیح و اصولی در جهت کاهش و کنترل آسیب‌ها است، زیرا در صورت نبود برنامه‌های حفاظتی، با مشکلاتی نظیر برداشت بی‌رویه، چرای خارج از توان مراتع، تخریب زیستگاه، فرسایش خاک، کاهش توان تولید مراتع، حذف فرهنگ‌های بومی و محلی روبرو خواهیم شد. همچنین نادیده گرفتن وضعیت آسیب‌ها و نبود قانون تدوین شده در جهت حفاظت و در نظر گرفتن تمهیدات در مورد متجاوزان به عرصه مراتع منجر به عدم ارزش‌گذاری معنوی و مادی زیستگاه‌های حساس محیطی خواهد شد. تلفیق دانش گیاه‌قوم‌شناسی در برخی مناطق با دانش نوین در کنار تنوع ژنتیکی بالا و شناسایی و معرفی گونه‌های در معرض آسیب، راهکاری مناسب در کنترل آسیب‌ها و انقراض‌های احتمالی در آینده خواهد بود که علاوه بر این مهم، مقوله اقتصادی حفاظت از گیاهان دارویی منجر به اشتغال و سودآوری و در نهایت توجه و حفظ این بعد از تنوع زیستی خواهد شد (همامی و ملکیان، ۱۳۹۵: ۵۸).

اهداف این مطالعه با توجه به تأثیرات داروهای شیمیایی در مقایسه با گیاهان دارویی و استفاده از گیاهان به عنوان پایه برخی داروهای شیمیایی و لزوم حفاظت از این گیاهان با توجه

1 endemic
2 phytotherapy

به نرخ انقراض و آسیب‌ها در جهت شناسایی گونه‌های موجود، ثبت شرایط فعلی حضور گونه، دانش سنتی درمان، دستیابی به توسعه و تلفیق بین سنت و مدرنیته انجام شده است. ارزش مطالعات شناخت گیاهان دارویی و کاربرد بومی و سنتی آنها با استفاده از روش کمی در گردآوری داده‌های کاربردی با پردازش و تفسیر داده‌ها می‌تواند راهگشای مناسبی برای حفظ ارزش‌های معنوی و طبیعی به عنوان یکی از عوامل اصلی در حفظ تنوع زیستی شود. به این صورت شکاف موجود میان دانش بومی در زندگی مردم و داده‌های علمی در غالب فنون و روش‌های آماری از بین خواهد رفت. ثبت و جمع‌آوری داده‌ها و به کار بردن اطلاعات در غالب گردآوری و تنظیم به صورت داده‌های کمی و پردازش و تفسیر آنها در شرایط فعلی، موجب تأکید بر حساسیت موضوع آسیب‌ها و شکنندگی وضعیت و تغییر در سیاست‌های احتمالی و افزایش سطح آگاهی، مدیریت نظارت و ارتقای کیفیت داده‌ها در این حوزه خواهد شد. شناخت ارزش‌های سنتی گیاهان دارویی در گستره منابع طبیعی کشور در کنار ضرورت شناسایی علمی و فنی فرآورده‌های جنگلی و مرتعی، انگیزه حفاظت و احیاء منابع تجدیدشونده را قوت می‌بخشد (Williams and Muchena, qtd. in McClure, 1991: 55).

پیشینه پژوهش

مطالعات انجام شده در ایران و جهان بیانگر همسوسازی تنوع زیستی و دانش بومی و سنتی است. بازیابی تجربیات و اطلاعات از ارزشمندترین و مطمئن‌ترین راهکارها برای توسعه علوم در قالب دانشی است که گذر زمان، منجر به درک عمیق و مؤثرتر از آن می‌شود. تنوع زیستی شامل محدوده تغییرات یا تفاوت‌ها میان چند عامل و نشان‌دهنده پیچیدگی و گوناگونی یک جامعه اعم از گیاهی، جانوری و انسانی است. نظریه‌پردازانی مانند مک آلیستر^۱ (۱۹۹۱: ۴-۶) تنوع زیستی را گوناگونی ژنتیکی، تاکسونومیکی و بوم سازگان موجودات زنده در یک ناحیه فرضی، یک محیط، بوم سازگان یا کل کره زمین معرفی کردند. هانتز^۲ (۲۰۰۲) تنوع زیستی را یک گام فراتر به عنوان تنوع حیات^۳ معرفی می‌کند و تنوع را در شکل گیاهان، جانوران و ریزموجودات زنده در سطح سازمان زیستی ژن و گونه، بوم سازگان طبقه‌بندی کرده است

1 McAlister
2 Hunter
3 diversity of life

(Hawksworth & Harper, 1996: 7). تنوع ژنتیکی را به جای تنوع درون‌گونه‌ای، تنوع گونه‌ای به جای تنوع بین‌گونه‌ای، تنوع بوم‌شناختی به جای تنوع بوم‌سازگان را مطرح کرد و تنوع بوم‌شناختی را شامل تنوع جامعه با وابستگی‌های آن محسوب می‌کند. رید و میلر^۱ (۱۹۸۹) تنوع زیستی را گوناگونی موجودات جهان در انعکاس روابط متقابل می‌دانند. متخصصان حفاظت یعنی ردفورد و ریچتر^۲ در سال ۱۹۹۹ تنوع زیستی را مجموعه‌ای از موجودات زنده، عوامل اکولوژیکی و روابط محیطی به هم وابسته به شمار آوردند (محرم‌نژاد و تهرانی، ۱۳۸۹: ۱۱-۳). تحقیقات پیشین در حوزه شناخت گیاهان دارویی و روش‌های سنتی درمانی بر اساس دانش بومی در ایران و جهان شامل مطالعات زیر است: مطالعه رسام و مشایخان (۱۳۹۳) با عنوان «شکل زیستی و انتشار جغرافیایی گیاهان دارویی در زیست‌بوم‌های طبیعی شیروان» با ثبت مجموع تعداد ۱۲۵ گونه گیاه دارویی. پژوهش نعمتی پیکانی و جلیلیان (۱۳۹۱) با عنوان «گیاهان دارویی کرمانشاه» با ثبت ۲۰۸ گونه دارویی از ۱۹۸ جنس و ۷۲ خانواده. مطالعه کامرانی و همکاران (۲۰۱۱) با عنوان «بررسی تنوع زیستی و گیاه‌قوم‌شناسی گیاهان دارویی مانداب‌های شیب جنوبی البرز» با ثبت بیش از ۵۰۶ آرایه متعلق به ۶۱ جنس و ۳۴ خانواده. پژوهش مهدوی و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان «بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی منطقه ییلاقی کالج شهرستان نور». پژوهش قربانی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان «مطالعه اتنوبوتانی شهرستان کازرون». مطالعه شریفی‌فر و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان «بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان سیرجان در استان کرمان». مطالعه ایرانمنش و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان «بررسی گیاهان دارویی سیستان». مطالعه رودریگز^۳ و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «جنوب برزیل منطقه مارن با عنوان گیاه قوم‌شناسی مشارکتی در جهت حفاظت از گونه‌های آسیب‌پذیر». مطالعه پولات^۴ و همکاران (۲۰۱۱) با موضوع «مستندسازی دانش سنتی گیاهان دارویی در بیوگلول ترکیه». مطالعه سیلوا^۵ و همکاران (۲۰۱۱) با عنوان «پویایی‌های دانش بومی گیاهان دارویی در جوامع روستایی مناطق نیمه‌خشک برزیل» با بررسی ۱۰۲ نفر. پژوهش سابلرو سرانو^۶ و همکاران (۲۰۱۹) با عنوان

1 Reid & Miller
2 Redford and Richter
3 Rodrigues
4 Polat
5 Silva
6 Caballero-Serrano

«بررسی دانش بومی و تنوع گیاهان دارویی در آمازون». مطالعه سانچز^۱ و همکاران ۲۰۲۰ با عنوان «بررسی استفاده گیاهان دارویی در منطقه مادرید اسپانیا به عنوان جزء کلیدی طب مکمل و الگوی مصرف گیاهان در جوامع روستایی و توسعه آن» و ...

روش پژوهش

پژوهش حاضر با روش ترکیبی بر مبنای روش توصیفی تحلیلی در شهرستان داراب، روستای مروارید بخش مرکزی بالش، روستای دهمورد بخش بختگان، روستای فتح‌المبین بخش بالش، روستای حیدرآباد ۱ و ۲ بخش خسوسیه انجام شده است. شهرستان داراب به مرکزیت شهر داراب در جنوب شرقی استان فارس با وسعت ۶۵۴۱ کیلومتر مربع در محدوده جغرافیایی ۵۴ تا ۵۵ درجه و ۳۳ دقیقه طول شرقی، ۲۷ تا ۲۹ درجه و ۵۳ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۱۸۰ متر و فاصله آن تا مرکز استان فارس (شیراز) ۲۵۴ کیلومتر است. این شهرستان از شمال به شهرستان‌های نیریز و استهبان، از شرق به استان هرمزگان، از جنوب به شهرستان‌های لار و زرین دشت و از غرب به شهرستان فسا محدود است. جمع‌آوری داده‌های کمی در غالب پرسشنامه ساخت‌یافته با ۶۰ گویه از میان بومیان، بهره‌برداران، عطاری‌ها و کارشناسان چهار منطقه انجام شده است. با توجه به محدودیت‌های پژوهش در دوران پیک کووید ۱۹ و پراکندگی قرارگیری گیاهان دارویی به دلایل مختلف نظیر آتش‌سوزی، جاده‌سازی و تخریب، نمونه‌گیری به صورت تصادفی با حجم نمونه ۱۰۰ انجام شده است. برای تحلیل آماری مشاهدات و پرسشنامه‌ها در این مطالعه، به دلیل سادگی و پوشش نسبتاً کامل، روابط بین متغیرها (شناخت، آگاهی، دانش) و فرضیات تحقیق (تلفیق دانش بومی، افزایش اطلاعات در جهت تبدیل به فرصت‌ها، تعداد گیاهان و سطح کیفی زندگی، تغییرات اقلیم و آسیب) بر اساس طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفته است. مسیر تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS آزمون گردید و تحلیل استنباطی بر اساس آزمون ضریب همبستگی پیرسون انجام شد و ۵ فرضیه به اثبات رسید. برای جمع‌آوری گیاهان از مناطق هدف با مشارکت و همراهی افراد مطلع محلی، که امکان حضور در ارتفاعات را داشتند، عکس و فیلم تهیه و مختصات ثبت شد. برای تأیید نمونه‌های گیاهان، به کتاب فلور دارویی قهرمان و همکاران (۱۳۶۳) و منابع و اسناد و کارشناسان اداره منابع طبیعی داراب استناد شده است. همچنین از فنون مشاهده و مصاحبه

1 Sanchez

غیررسمی و عمیق طی فواصل زمانی مختلف برای جمع‌آوری داده‌ها در مورد نام محلی گیاهان و موارد مصرف محلی استفاده شده است. همچنین از ۱۶۰ پرسشنامه اطلاعات تخصصی گیاه‌شناسی، ۱۴۱ پرسشنامه قابلیت استخراج اطلاعات را داشتند که در مجموع با استخراج و تلفیق اطلاعات مورد نیاز ۸۹ نمونه در پژوهش حاضر استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

این بخش شامل تحلیل استنباطی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون با در نظر گرفتن نوع فرضیه جهت آزمون آن به کار گرفته شده است.

جدول (۱): آزمون همبستگی میان افزایش آگاهی و کاهش آسیب‌ها

متغیرها	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
افزایش آگاهی و کاهش آسیب‌ها	۱۰۰	۰/۱۹۸	۰/۰۴۸

جدول (۲): آزمون همبستگی میان تعامل فناوری‌های نو و تلفیق با دانش بومی

متغیرها	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
تعامل فناوری‌های نو و تلفیق با دانش بومی	۱۰۰	۰/۱۲۸	۰/۰۰۶

جدول (۳): آزمون همبستگی میان سطح اطلاعات بومیان و حفاظت از گونه‌های منطقه

متغیرها	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
سطح اطلاعات بومیان و حفاظت از گونه‌های منطقه	۱۰۰	۰/۱۹۷	۰/۰۴۹

جدول (۴): آزمون همبستگی میان غنای گیاهان منطقه و اشتغال

متغیرها	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
غنای گیاهان منطقه و اشتغال	۱۰۰	۰/۲۲۴	۰/۰۲۵

جدول (۵): آزمون همبستگی میان غنای گیاهان منطقه و سطح کیفی زندگی

متغیرها	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
غنای گیاهان منطقه و سطح کیفی زندگی	۱۰۰	۰/۱۸۳	۰/۰۲۵

جدول (۶): آزمون همبستگی میان تغییرات اقلیمی و میزان آسیب‌ها

متغیرها	تعداد	مقدار ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
تغییرات اقلیمی و میزان آسیب‌ها	۱۰۰	۰/۳۹۳	۰/۰۰۰

با توجه به نبود نقشه پراکنش گیاهان دارویی مناطق هدف، گیاهان دارویی به صورت تصادفی و با توجه به حضور فعلی گونه با دستگاه GPS (گارمین ۱۰) مختصات ثبت و سپس در نرم‌افزار Arc Map (نسخه ۱۰٫۸) نقشه مناطق تولید شده است. بر اساس نقشه‌های تولید شده به ترتیب روستای مروارید بخش بالش با وسعت پراکنش گیاهی ۱۱/۰۳۵ کیلومتر مربع، بالاترین میزان پوشش، روستای دهمورد در بخش بختگان با وسعت پراکنش گیاهی ۵/۸۹ کیلومتر مربع، روستای فتح‌المبین بخش بالش با وسعت پراکنش گیاهی ۳/۱۶ کیلومتر مربع و روستای حیدرآباد بخش خسوسیه با وسعت پراکنش گیاهی ۳۸۳۰ متر مربع کمترین پوشش گیاهی را داشتند.

جدول (۷): مختصات منطقه فتح‌المبین

UTM			گیاه	منطقه	ردیف
Latitude	Longitude	Elevation			
۳۱۸۹۷۳۷	۰۲۵۳۷۲۴	۱۲۲۰	زیتون	فتح‌المبین	۱
۳۱۸۹۷۷۷	۰۲۵۳۳۳۶	۱۲۴۷	بهار نارنج	"	۲
۳۱۹۰۶۷۳	۰۲۵۱۳۹۷	۱۲۳۹	گرگون	"	۳
۳۱۹۰۶۸۴	۰۲۵۱۳۸۱	۱۲۳۷	گون	"	۴
۳۱۹۰۷۷۳	۰۲۵۱۱۴۳۶	۱۲۴۰	تنگرس (تنگس)	"	۵
۳۱۹۰۸۷۲	۰۲۵۱۴۸۶	۱۲۴۵	بنگرون (بنگرو)	"	۶
۳۱۹۰۸۶۰	۰۲۵۱۴۹۵	۱۲۴۵	کنارترش (دانه‌ترش - شترترش)	"	۷
۳۱۹۰۸۴۹	۰۲۵۱۴۷۹	۱۲۴۶	انزروت (گنجیده)	"	۸
۳۱۹۰۸۶۶	۰۲۵۱۴۸۱	۱۲۴۴	شکرتیغال (خارشکر - شکرکه)	"	۹
۳۱۹۰۸۴۰	۰۲۵۱۴۹۷	۱۲۴۳	بادام کوهی (گیز)	"	۱۰
۳۱۹۰۸۳۵	۰۲۵۱۴۹۸	۱۲۴۱	هندوانه ابو جهل (خیارگرگو)	"	۱۱
۳۱۹۰۶۹۴	۰۲۵۱۳۹۲	۱۲۳۹	بادآورد (خارمقدس - کنگر سفید)	"	۱۲
۳۱۹۰۶۸۸	۰۲۵۱۴۲۲	۱۲۵۵	کاسنی	"	۱۳
۳۱۹۰۷۴۵	۰۲۵۱۳۹۲	۱۲۵۹	آنغوزه	"	۱۴
۳۱۹۰۸۳۰	۰۲۵۱۳۷۸	۱۲۶۶	درمنه دشتی	"	۱۵
۳۱۹۰۷۹۴	۰۲۵۱۳۹۰	۱۲۶۶	بنه	"	۱۶
۳۱۹۰۸۰۰	۰۲۵۱۳۳۴	۱۲۳۳	پیچک	"	۱۷
۳۱۹۰۶۲۲	۰۲۵۱۳۳۳	۱۲۴۵	جاشیر	"	۱۸
۳۱۹۰۷۰۸	۰۲۵۱۴۲۹	۱۲۷۵	کنار	"	۱۹

ادامه جدول (۷): مختصات منطقه فتح‌المبین

UTM			گیاه	منطقه	ردیف
Latitude	Longitude	Elevation			
۳۱۹۰۴۹۰	۰۲۵۱۴۹۷	۱۲۳۹	اسپند	"	۲۰
۳۱۹۰۳۸۸	۰۲۵۱۴۱۱	۱۲۶۰	ارژن	"	۲۱
۳۱۹۰۹۰۲	۰۲۵۱۴۳۰	۱۲۳۰	کنگر	"	۲۲
۳۱۹۰۴۹۹	۰۲۵۱۳۵۵	۱۲۷۲	کُما	"	۲۳
۳۱۹۰۲۰۰	۰۲۵۱۵۰۲	۱۲۷۱	مخالصه (مُخَلَّصَه)	"	۲۴

جدول (۸): مختصات منطقه حیدرآباد ۱ و ۲

UTM			گیاه	منطقه	ردیف
Latitude	Longitude	Elevation			
۳۱۶۱۸۶۷	۰۲۵۸۵۱۱	۱۰۳۷	قیطران	حیدرآباد ۱	۱
۳۱۶۱۷۰۱	۰۲۵۸۵۹۲	۱۰۴۵	اسطوخدوس	"	۲
۳۱۶۱۸۸۹	۰۲۵۸۵۱۹	۱۰۳۷	بابونه	"	۳
۳۱۶۱۸۴۵	۰۲۵۸۵۳۰	۱۰۳۹	تخم شربتی	"	۴
۳۱۶۱۸۵۰	۰۲۵۸۵۳۲	۱۰۴۰	سرزرد	"	۵
۳۱۶۱۸۶۰	۰۲۵۸۵۵۰	۱۰۴۱	گل ماش	"	۶
۳۱۶۱۸۵۷	۰۲۵۸۵۴۱	۱۰۴۱	مورتلخ (ابره)	"	۷
۳۱۶۱۸۶۷	۰۲۵۸۵۵۱	۱۰۴۵	انغوزه	حیدرآباد ۲	۸
۳۱۶۱۸۷۲	۰۲۵۸۵۴۲	۱۰۴۱	آویشن	"	۹
۳۱۶۱۸۶۹	۰۲۵۸۵۵۸	۱۰۴۳	زیره سیاه	"	۱۰
۳۱۶۱۸۴۲	۰۲۵۸۵۵۰	۱۰۴۰	خرما	"	۱۱
۳۱۶۱۸۸۵	۰۲۵۸۵۷۳	۱۰۴۰	گز	"	۱۲
۳۱۶۱۸۴۷	۰۲۵۸۵۵۰	۱۰۴۳	گل گاوزبان	"	۱۳
۳۱۶۱۳۶۳	۰۲۵۹۲۷۱	۱۰۴۹	گون (گینه)	"	۱۴
۳۱۶۱۳۸۰	۰۲۵۹۲۹۹	۱۰۵۰	گل ختمی	"	۱۵
۳۱۶۱۴۱۹	۰۲۵۹۳۱۱	۱۰۵۰	خاکشیر	"	۱۶

جدول (۹): مختصات منطقه مروارید

UTM			گیاه	منطقه	ردیف
Latitude	Longitude	Elevation			
۳۱۹۲۵۲۸	۰۲۶۶۳۷۰	۲۱۸۴	گل محمدی	مروارید	۱
۳۱۹۲۵۴۴	۰۲۶۶۳۸۰	۲۱۸۳	بنه	"	۲
۳۱۹۰۴۳۸	۰۲۷۶۵۲۴	۱۹۸۶	خارشتر (خارشتر-آدور)	"	۳
۳۱۹۰۴۳۸	۰۲۷۶۵۲۴	۱۹۸۶	ونوشک (میوه بنه)	"	۴
۳۱۹۰۳۵۸	۰۲۷۶۴۸۶	۱۹۸۸	الوه	"	۵
۳۱۹۰۳۵۶	۰۲۷۶۴۷۲	۱۹۸۹	بومادران	"	۶
۳۱۹۰۳۴۲	۰۲۷۶۴۶۱	۱۹۸۵	تیرتامسو- شیرشیرک	"	۷
۳۱۹۰۳۳۹	۰۲۷۶۴۵۵	۱۹۸۱	گاوزبان خاری	"	۸
۳۱۹۰۸۸۳	۰۲۷۶۹۷۱	۱۹۹۷	کنگر وحشی (خارکنگر)	"	۹
۳۱۹۰۹۴۱	۰۲۳۶۹۷۴	۲۰۰۰	خارخاسک	"	۱۰
۳۱۹۰۹۶۷	۰۲۷۰۹۵۷	۲۰۰۴	گون پنبه‌ای	"	۱۱
۳۱۹۰۹۸۹	۰۲۷۶۹۴۴	۲۰۱۱	تنگرس (تنگس- بادام خارآلود)	"	۱۲
۳۱۹۱۰۲۴	۰۲۷۶۹۳۴	۲۰۲۰	بادام وحشی	"	۱۳
۳۱۹۱۰۲۶	۰۲۷۶۹۳۵	۲۰۲۱	بادام سمی	"	۱۴
۳۱۹۱۰۴۲	۰۲۷۶۸۷۲	۲۰۱۹	بیش	"	۱۵
۳۱۹۱۰۳۸	۰۲۷۶۸۶۹	۲۰۱۷	قیطران	"	۱۶
۳۱۹۱۰۴۰	۰۲۷۶۸۷۱	۲۰۱۸	شاه انجیر	"	۱۷
۳۱۹۱۱۶۷	۰۲۷۰۹۷۴	۲۰۵۹	کما	"	۱۸
۳۱۹۱۱۸۱	۰۲۷۰۹۹۷	۲۰۶۲	کهمکم	"	۱۹
۳۱۹۱۱۸۹	۰۲۷۱۰۰۰	۲۰۶۱	کوشترگ	"	۲۰
۳۱۹۱۲۴۱	۰۲۷۰۹۳۴	۲۰۷۰	آنغوزه	"	۲۱
۳۱۹۱۲۵۰	۰۲۷۰۹۵۱	۲۰۷۸	خروسک بنه	"	۲۲
۳۱۹۱۲۳۲	۰۲۷۰۹۸۴	۲۰۷۶	تلخه	"	۲۳
۳۱۹۱۲۳۱	۰۲۷۱۰۰۰	۲۰۷۱	کهمکم نر	"	۲۴
۳۱۹۱۲۱۸	۰۲۷۱۰۱۲	۲۰۶۹	سرنیش	"	۲۵
۳۱۹۲۵۴۷	۰۲۶۶۳۸۱	۲۱۸۳	درمنه (دارمن ترکی)	"	۲۶
۳۱۹۰۹۴۹	۰۲۷۶۹۶۲	۲۰۰۰	سرو کوهی	"	۲۷
۳۱۹۱۱۸۱	۰۲۷۰۹۸۰	۲۰۵۹	گوش بره	"	۲۸

ادامه جدول (۹): مختصات منطقه مروارید

UTM			گیاه	منطقه	ردیف
Latitude	Longitude	Elevation			
۳۱۹۱۰۰۹	۰۲۷۶۹۹۱	۲۰۰۰	گلنار فارسی	"	۲۹
۳۱۹۱۰۲۱	۰۲۷۶۹۹۴	۲۰۰۱	راتربک (تاجریزی)	"	۳۰
۳۱۹۱۱۸۸	۰۲۷۰۹۹۹	۲۰۶۴	گیلاس کوهی (برنوک)	"	۳۱
۳۱۹۱۲۵۵	۰۲۷۰۹۴۸	۲۰۷۹	صمغ بنه	"	۳۲
۳۱۹۱۲۶۹	۰۲۷۰۹۶۹	۲۰۸۰	جاشیر کوهی	"	۳۳
۳۱۹۰۴۴۶	۰۲۷۶۵۲۵	۱۹۸۸	جاشیر	"	۳۴
۳۱۹۰۹۷۱	۰۲۷۰۹۵۰	۲۰۰۴	شن	"	۳۵
۳۱۹۱۰۲۹	۰۲۷۶۹۳۲	۲۰۲۱	کلخنگ	"	۳۶
۳۱۹۱۰۰۲	۰۲۷۶۹۷۱	۲۰۰۰	بن سرخ (سیرموک)	"	۳۷
۳۱۹۱۰۰۰	۰۲۷۶۹۹۰	۲۰۰۰	وول	"	۳۸
۳۱۹۱۰۱۱	۰۲۷۶۹۷۰	۲۰۰۱	کاکوتی	"	۳۹
۳۱۹۰۹۳۰	۰۲۷۶۹۷۳	۲۰۰۰	تخم تودری (قدومه شیرازی)	"	۴۰
۳۱۹۱۰۳۱	۰۲۷۶۹۳۳	۲۰۲۲	الک	"	۴۱
۳۱۹۱۰۴۱	۰۲۷۶۹۳۴	۲۰۲۲	ارژن	"	۴۲
۳۱۹۱۰۱۱	۰۲۷۶۹۲۰	۲۰۲۲	پونه	"	۴۳
۳۱۹۱۰۳۲	۰۲۷۶۹۹۶	۲۰۰۱	ریشه مهک	"	۴۴
۳۱۹۱۰۳۲	۰۲۷۶۹۹۶	۲۰۰۱	شیرین بیان	"	۴۵
۳۱۹۱۰۳۲	۰۲۷۶۹۹۶	۲۰۰۱	قره مهک	"	۴۶
۳۱۹۱۰۸۲	۰۲۷۶۹۴۹	۲۰۲۹	ترشک	"	۴۷
۳۱۹۱۱۴۸	۰۲۷۰۸۷۵	۲۰۶۹	بادرنجبویه	"	۴۸
۳۱۹۰۹۳۲	۰۲۷۶۹۷۹	۲۰۰۰	سربنفشه	"	۴۹
۳۱۹۰۴۴۰	۰۲۷۶۵۲۸	۱۹۸۸	ختمی	"	۵۰
۳۱۹۰۹۶۰	۰۲۷۰۹۵۵	۲۰۰۴	چویک	"	۵۱
۳۱۹۰۸۸۱	۰۲۷۶۹۷۰	۱۹۹۸	نی وحشی	"	۵۲

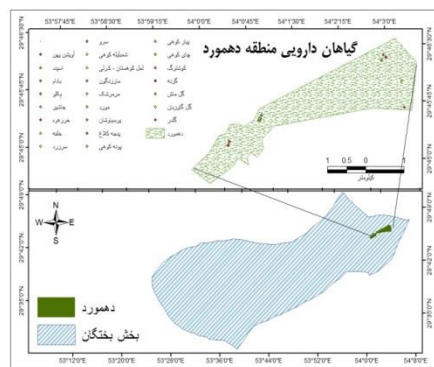
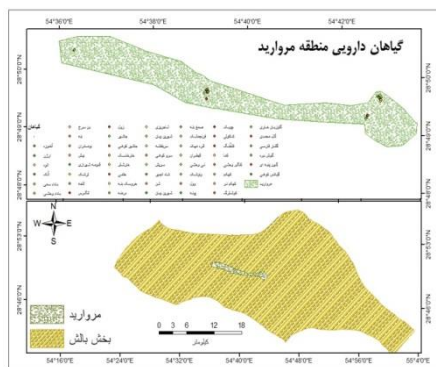
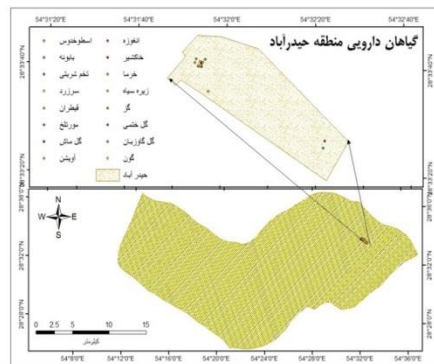
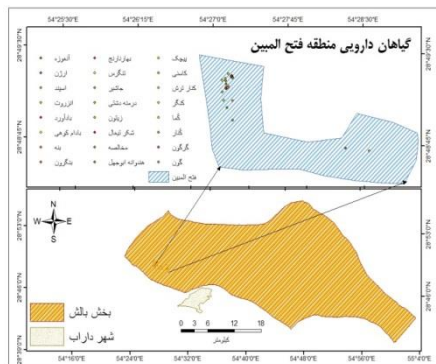
جدول (۱۰): مختصات منطقه دهمورد

UTM			گیاه	منطقه	ردیف
Latitude	Longitude	Elevation			
۳۲۹۵۶۶۸	۰۲۱۱۵۳۴	۱۸۲۳	پرسیاوشان (گیسوپری)	دهمورد	۱
۳۲۹۵۶۶۳	۰۲۱۱۵۲۶	۱۸۲۴	پونه کوهی	"	۲
۳۲۹۵۶۳۲	۰۲۱۱۵۳۷	۱۸۲۲	مارزنگون	"	۳
۳۲۹۵۷۵۰	۰۲۱۱۵۹۰	۱۸۴۸	سرو	"	۴
۳۲۹۵۶۶۸	۰۲۱۱۵۳۴	۱۸۲۴	بادام	"	۵
۳۲۹۵۶۶۰	۰۲۱۱۵۲۷	۱۸۲۷	گزنه (خارداغو)	"	۶
۳۲۹۵۶۴۸	۰۲۱۱۵۳۵	۱۸۳۶	اسپند	"	۷
۳۲۹۵۶۲۵	۰۲۱۱۵۴۴	۱۸۲۵	مرمرشک	"	۸
۳۲۹۵۰۱۶	۰۲۱۰۷۱۲	۱۷۲۱	خزره	"	۹
۳۲۹۷۱۴۸	۰۲۱۴۸۳۸	۲۰۵۱	آویشن پهن (پهنو - اوشن - آبشن)	"	۱۰
۳۲۹۷۲۰۱	۰۲۱۴۷۶۰	۲۰۶۷	کوشترگ	"	۱۱
۳۳۰۰۱۹۸	۰۷۸۱۹۰۱	۱۸۶۳	انجیر بر	"	۱۲
۳۲۹۶۵۸۱	۰۲۱۵۲۵۲	۲۰۱۲	سرزرد	"	۱۳
۳۳۰۰۳۰۷	۰۷۸۲۶۹۱	۱۸۹۰	بیش	"	۱۴
۳۳۰۰۴۵۱	۰۷۸۳۶۷۰	۱۹۵۲	مخالصه (مخالصه)	"	۱۵
۳۳۰۰۴۳۶	۰۷۸۳۶۶۴	۱۹۵۱	توتون کوهی	"	۱۶
۳۳۰۰۱۶۸	۰۷۸۱۹۰۱	۱۸۶۳	گیز	"	۱۷
۳۳۰۰۴۷۹	۰۷۸۳۶۸۵	۱۹۵۴	بادرنجبویه	"	۱۸
۳۳۰۰۵۳۹	۰۷۸۳۷۱۴	۱۹۶۳	گلنار فارسی	"	۱۹
۳۲۹۵۱۰۱	۰۲۱۰۷۳۹	۱۷۴۴	مورد	"	۲۰
۳۲۹۵۰۹۹	۰۲۱۰۷۴۲	۱۷۳۲	گل ماش	"	۲۱
۳۲۹۳۳۳۹	۰۷۷۹۰۹۵	۱۵۹۰	خاکشیر	"	۲۲
۳۲۹۵۶۶۷	۰۲۱۱۵۵۰	۱۸۲۴	خرقه	"	۲۳
۳۲۹۵۶۶۲	۰۲۱۱۵۴۴	۱۸۲۳	پنجه کلاغ (پنجه کلاغو)	"	۲۴
۳۳۰۰۵۴۳	۰۷۸۳۷۱۵	۱۹۶۳	انار	"	۲۵
۳۳۰۰۵۹۰	۰۷۸۳۷۱۴	۱۹۷۰	گردو	"	۲۶
۳۳۰۰۳۵۴	۰۷۸۳۵۹۱	۱۹۳۲	گل گندم (گندمو)	"	۲۷

ادامه جدول (۱۰): مختصات منطقه دهمورد

UTM			گیاه	منطقه	ردیف
Latitude	Longitude	Elevation			
۳۳۰۰۲۱۹	۰۷۸۳۵۱۳	۱۹۱۷	آنغوزه (انگوزه)	"	۲۸
۳۲۹۵۹۳۱	۰۲۱۵۳۱۳	۱۹۵۸	گلدر	"	۲۹
۳۲۹۷۰۷۸	۰۲۱۴۷۱۹	۲۰۳۲	پیاز کوهی (پیازو)	"	۳۰
۳۲۹۵۶۵۹	۰۲۱۱۵۳۶	۱۸۲۴	پیکلو	"	۳۱
۳۲۹۷۰۹۹	۰۲۱۴۷۳۰	۲۰۳۵	شمبلیله (شملی کوهی)	"	۳۲
۳۳۰۰۱۶۸	۰۷۸۳۴۸۰	۱۹۱۱	خارشتر (خار آدور)	"	۳۳
۳۳۰۰۳۰۵	۰۷۸۲۶۹۲	۱۸۸۹	خارشکر	"	۳۴
۳۲۹۵۶۸۲	۰۲۱۱۵۵۲	۱۸۲۴	چای کوهی	"	۳۵
۳۲۹۵۶۸۹	۰۲۱۱۵۴۸	۱۸۲۴	گل گاوزبان	"	۳۶
۳۲۹۵۶۲۲	۰۲۱۱۵۰۹	۱۸۱۹	جاشیر	"	۳۷
۳۳۰۰۰۵۰	۰۷۸۱۳۳۶	۱۶۳۶	گل سربنفشه	"	۳۸
۳۳۰۰۳۰۷	۰۷۸۲۶۸۶	۱۸۹۲	کاسنی	"	۳۹
۳۳۰۰۳۰۷	۰۷۸۲۶۹۲	۱۸۸۹	آزار چوب	"	۴۰
۳۲۹۶۰۸۳	۰۷۷۹۰۱۷	۱۶۵۳	شیرین بیان	"	۴۱
۳۲۹۵۶۲۹	۰۷۷۸۱۳۹	۱۶۳۶	موسیر	"	۴۲
۳۲۹۵۲۸۶	۰۷۷۸۹۵۳	۱۶۳۰	آبره	"	۴۳
۳۲۹۵۰۸۷	۰۷۷۹۰۰۴	۱۶۲۵	سیاه تلو (تلو)	"	۴۴
۳۲۹۴۰۰۱	۰۷۷۹۰۵۹	۱۶۰۱	شیرخشت	"	۴۵
۳۲۹۳۶۲۶	۰۰۷۷۹۰۸۰	۱۵۹۴	ملنگو (بالنگو- ملنگان)	"	۴۶
۳۲۹۳۵۹۳	۰۷۷۹۰۸۲	۱۵۹۴	پنجه جوجه (پنجه مرغی)	"	۴۷
۳۳۰۰۴۹۴	۰۷۸۳۶۸۵	۱۹۵۵	کورک	"	۴۸
۳۲۹۵۶۶۰	۰۲۱۱۵۳۰	۱۸۱۹	کرلی (لعلو)	"	۴۹

منبع: یافته‌های پژوهش

منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش

بر اساس مطالعات انجام‌شده، در مجموع از ۱۴۱ نقطه ثبت‌شده، ۸۹ گونه متعلق به ۴۳ خانواده در مناطق روستایی مروارید، دهمورد، فتح‌المبین و حیدرآباد شناسایی و طبقه‌بندی شد. بیشترین تیره گیاهی با تعداد ۱۴ گونه متعلق به خانواده نعنائیان بود. پایین‌ترین ارتفاع در روستای حیدرآباد ۱۰۳۷، و بالاترین نقطه در روستای دهمورد ۲۱۸۴ به ثبت رسید. طیف زیستی گیاهان دارویی در مناطق مطالعاتی متفاوت بود، بدین معنی که گیاهان دارای ۶ تیپ مشخص بیولوژیکی یا شکل رویشی شامل فانروفیت‌ها (۲۶ گونه)، کاموفیت‌ها (۱۲ گونه)، کریپتوفیت‌ها (۳ گونه)، همیکریپتوفیت‌ها (۲۵ گونه) و تروفیت‌ها (۱۱ گونه) و ژئوفیت‌ها (۱۱ گونه) هستند. فرم رویش منطقه شامل درختی (۲۰ گونه)، بوته‌ای (۵۱ گونه)، پهن‌برگ (۹ گونه)، علفی (۱۰ گونه) است. اندام مصرفی گیاهان شامل گل (۲۷ گونه)، ریشه (۱۷ گونه)، صمغ (۱۱ گونه)، برگ (۴۸ گونه)، میوه (۱۸ گونه)، دانه (۸ گونه)، ساقه (۱۳ گونه)، اندام هوایی (۲ گونه) است. دوره رویش گیاهان مورد مطالعه یکساله (۱۸ گونه)، دوساله (۷ گونه) و چندساله (۵۷ گونه) است. به لحاظ پراکنش، در سطوح هموار، ۶۳ گونه و در سطوح شیبدار ۵۵ گونه تعیین شد. گونه‌های غالب در منطقه به لحاظ خودرو بودن (۷۵ گونه) و کاشته شده (۱۹ گونه) است. بر اساس خروجی مطالعات صورت گرفته در مناطق هدف، ۹ گیاه در معرض آسیب جدی عبارتند از: بته به دلیل آتش‌سوزی و تخریب سرشاخه، آنغوزه به دلیل شیوه اشتباه تیغ‌زنی و تخریب کامل ریشه، آویشن پهن به دلیل لگدمال شدن توسط دام و باریک آتش‌سوزی و عدم دسترسی در سرحد و تعارضات، ارژن به دلیل آتش‌سوزی و دام و ساخت‌وسازهای سطح منطقه، کُنار به دلیل سدسازی، آتش‌سوزی و تغذیه دام به ویژه شتر، مورد به دلیل استفاده بی‌رویه از سرشاخه و تقاضای بالای بازار، کاکوتی به دلیل لگدمال شدن به وسیله دام در زمان نوزایی، بادرنجبویه به دلیل تخریب توسط دام و عدم دسترسی به دلیل کیفیت پایین ناشی از بارش کم باران، و جاشیر به دلیل بارش ناکافی باران و آتش‌سوزی.

جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
1	زیتون	زیتون	<i>Olea europaea</i>	Oleaceae	کاهش فشار و چربی خون
2	نارنج	نارنج	<i>Citrus aurantium</i>	Rutaceae	آرام‌بخش، اشتهاآور
3	علف مرغ	پنجه مرغو - مرغی - جوجه	<i>Cynodon dactylon</i>	Poaceae	رفع اسهال، آسم، ضد سرفه و خلط و التهاب
4	گون سفید	گینه	<i>Astragalus gossypinus</i>	Fabaceae	رفع زخم و عفونت و سرماخوردگی
5	تنگرس	تنگس - بادام خارآلود - چلال وحشی	<i>Amygdalus lycioides spach</i>	Rosaceae	دیابت، کاهش چربی خون، کلیه
6	بنگرون	بنگرو - پنج انگشت	<i>Vitex agnus-castus</i>	Lamiaceae	ضد درد، آرام‌بخش، ضد پرولاکتین
7	کبر	کورک	<i>Canescens cosson</i>	Capparidaceae	مسکن، اشتهاآور
8	گون	گنجیده (انزروت)	<i>Astragalus sarcocolla</i>	Fabaceae	ضد درد و کوفتگی، ضد عفونی کننده
9	شکر تیغال	گل گنج گوهری	<i>Echinops adenocaulos</i>	Asteraceae	مسکن، آرام‌بخش
10	سدر	رملیک	<i>Ziziphus nummularia</i>	Rhamnaceae	ضد التهاب و خلط و سرفه، تصفیه خون
11	هندوانه ابوجهل	هندوانه گرگو	<i>Citrullus colocynthis</i>	Cucurbitaceae	درمان دیابت، رفع درد مفاصل
12	بادآورد	بادآورد	<i>Notobasis</i>	Asteraceae	رفع عفونت، تصفیه کننده
13	کاسنی	کاسنی	<i>Cichorium intybus</i>	Asteraceae	ضد التهاب کبد، کبد چرب، فشار خون، یرقان
14	آنغوزه	انگوزه - آنغوزه	<i>Ferula assa-foetida</i>	Apiaceae	رفع انگل روده، ضد نفخ، خلط آور

ادامه جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
15	درمنه دشتی	دریم	<i>Artemisia sieberi</i>	Asteraceae	ضد سرطان، مالاریا، اسهال، دل درد، عفونت
16	پسته کوهی	بنه	<i>Pistacia atlantica</i>	Anacardiaceae	سررد، تقویت قوای جنسی و اعصاب
17	پیچک	پیچک	<i>Convolvulus arvensis</i>	Convolvulaceae	آسم، ضد دیابت، ضد خلط و سرفه و التهاب
18	جاشیر	جاشیر	<i>Prangos ferulacea</i>	Apiaceae	مسکن دندان، کلیه، ضد التهاب، ضد نفخ
19	سدر	کُنار	<i>Ziziphus spina-christi</i>	Rhamnaceae	رفع مشکلات پوست و مو
20	اسپند	نونه - نُون	<i>Peganum harmala</i>	Nitrariaceae	یبوست، طاسی، سیاتیک
21	لعل کوهستان	لعلو - کُرگی	<i>Oliveria decumbens</i>	Umbelliferae	تصفیه خون، رفع التهاب، درد
2	کنگر	کنگر	<i>Tournefort's gundelia</i>	Asteraceae	رفع دیابت، مشکلات پوست، کبد
23	کُما	کُما	<i>Ferula ovina boiss</i>	Apiaceae	رفع جوش، بهبود زخم عفونی
24	بابونه گاوی	مُخَالَصَه - مُخَالَصَه	<i>Tanacetum parthenium</i>	Asteraceae	میگرن، کبد، بواسیر
25	قیطران	قیطران	<i>Erodium cicutarium</i>	Geraniaceae	قطع خونریزی رحمی، ضد اسهال
26	اسطوخدوس	اسطوخدوس	<i>Lavandula</i>	Lamiaceae	کاهش التهاب، آرامبخش

ادامه جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
27	بابونه	بابونه	<i>Chamaemelum nobile</i>	Asteraceae	آرام‌بخش، ضد عفونی کننده
28	تخم شربتی	تخم شربتی	<i>Ocimum basilicum</i>	Lamiaceae	ضد التهاب، اشتها آور سرماخوردگی
29	ماش	گل ماش	<i>Vicia sativa</i>	Fabaceae	دستگاه گوارش، ضد سرطان، دیابت، کاهش چربی خون
30	مریم گلی	مورتلخ	<i>Salvia mirzayanii</i>	Lamiaceae	دستگاه گوارش، ضد درد، کاهش قند و چربی
31	آویشن	اوشین - آبشن	<i>Zataria multiflora</i>	Lamiaceae	پوست و مو، کبد، معد
32	زیره سیاه	زیره کوهی	<i>Carum carvi</i>	Apiaceae	ضد نفخ و گرفتگی بدن، ضد میکروب
33	خرما	خرما	<i>Phoenix dactylifera</i>	Arecaceae	مفید معده، دیابت، تقویت اعصاب، تصفیه خون
34	گز	گز	<i>Tamarix</i>	Tamaricaceae	رفع مشکلات طحال، کبد، پوست، دندان
35	گل گاوزبان	گاو زبون خاری	<i>Echium amoenum</i>	Boraginaceae	خلط آور، ضد اسهال، ادرار آور
36	سیاه تلو	تلو	<i>Paliurus spina-christi</i>	Rhamnaceae	اسهال، اسید اوریک، ضد چربی خون
37	گل ختمی	ختمی سفید	<i>Alcea officinalis</i>	Malvaceae	سرماخوردگی، کاهش قند خون، رفع دردهای پرپود

ادامه جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
38	گل ختمی	ختمی صورتی	<i>Alcea rosea</i>	Malvaceae	رفع مشکلات گوارشی، کاهش حرارت بدن
39	گل محمدی	گل محمدی	<i>Rosadamascena</i>	Rosaceae	آرامبخش
40	خارشتر	خارشتر و - آدور	<i>Alhagi maurorum</i>	Fabaceae	سنگ کلیه و مثانه، ادرار آور، پیوست
41	کلپوره	کلپوره	<i>Teucrium polium</i>	Lamiaceae	رفع سردرد
42	بومادران	سرزردو - برنجاسف	<i>Achillea wilhelmsii</i>	Asteraceae	درمان بواسیر و اسهال و جوش، تنظیم دوره پرئود
43	گیلاس کوهی	برنوک	<i>Prunus serotina</i>	Rosaceae	ضد نفرس، رفع مشکلات پوست ومو
44	زول	شیرشیرک - تیر تامسو	<i>Eryngium campestre</i>	Apiaceae	کاهش قند خون
45	خارخاسک	خارخسک	<i>Tribulus terrestris</i>	Zygophyllaceae	ضد سرفه و سنگ کلیه و مثانه، ضد التهاب مجاری ادرار
46	مار تیغال	خارمریم	<i>Silybum marianum</i>	Asteraceae	ضد چربی، اشتها آور، کاهش چربی خون، آنتی اکسیدان
47	انجیر	شاه انجیر	<i>Ficus carica</i>	Moraceae	التهاب تنفسی، گلودرد، سرماخوردگی، عفونت لته
48	کهکم	گیکم	<i>Acer cinerascens</i>	Sapindaceae	ضد میکروب و آبله گاوی

ادامه جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
49	شیرخشت	شیرخشت	Cotoneaster	Rosaceae	رفع زردی نوزادان، خلط‌آور
50	تلخه	تلخه	Rhaponticum repens	Asteraceae	رفع بی‌وست، کیسه صفرا
51	سریش	سریش	Eremurus	Asphodelaceae	تقویت‌کننده و رفع مشکلات کبد و معدۀ
52	خاکشیر	خاکشیر	Descurainia Sophia	Brassicaceae	اسهال و گرم‌زدگی
53	سرو کوهی	وول	Juniperus polycarpos	Cupressaceae	درمان بواسیر، قطع خونریزی
54	گوش بره	گوش بره	Phlomis aucheri	Lamiaceae	ضد دیابت، مفید بیماری اعصاب
55	گلنار فارسی	گلنار فارسی	Granataceae	Punica granatum	زردی، اسهال، ضد التهاب و خلط و سرفه
56	راتربک	تاجریزی	Solanum nigrum	Solanaceae	آرامبخش، رفع تشنج، ضد درد و گرفتگی
57	شن	شن	Lonicera nummulariifoliaJaub	Caprifoliaceae	ضد عفونی‌کننده ظروف، رفع شن کلیه
58	پسته کوهی	کُلخُنْگ	Pistacia khinjuc stocks	Anacardiaceae	یرقان، لاغری، تقویت حافظه
59	بن سرخ	سیرموک	Allium canadense	Alliaceae	رفع روماتیسم، مشکلات کلیه، درد شکمی
60	کاکوتی	کاکال کوتی، کاکال کوهی	Ziziphora clinopodioides	Lamiaceae	پاکسازی پوست، ضد خونریزی بینی
61	قدومه شیرازی	تخم تودری	Alyssum monutum	Brassicaceae	دفع شن و سنگ و کلیه و رفع سرفه

ادامه جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
62	پونه	پونه	<i>Mentha pulegium</i>	Lamiaceae	ضد نفخ و اشتها آور
63	شیرین بیان	مهک	<i>Glycyrrhiza alabra</i>	Fabaceae	مفید جهت گوارش، کاهش چربی، تب بر، رفع سرفه، عفونت
64	ترشک	ترشک	<i>Rumex crispus</i>	Polygonaceae	قطع اختلاط خونی، رفع چربی، سکنه قلبی
65	بادرنجبویه	بادرنجبویه	<i>Dracocephalum</i>	Lamiaceae	مفید جهت قلب، کبد، قند، تیروئید
66	سنبله بادکنکی	سربنفشه	<i>Stachys inflata benth</i>	Lamiaceae	مسکن، ضد سرفه، مناسب صفرا
67	چوبک	چوبک	<i>Acanthophyllum squarrosum</i>	Caryophyllaceae	سیاتیک، سنگ مثانه، سکسکه طولانی
68	نی	نی	<i>Phragmites australis</i>	Poaceae	روماتیسم، اسید اوریک، ضد التهاب
69	پرسیاوشان	گیسو پری	<i>Adiantum capillus-veneris</i>	Pteridaceae	ضد خلط و سرفه و التهاب، سنگ مثانه
70	علف مار	مارزنگون	<i>Capparis spinosa</i>	Capparidaceae	کاهش دردهای پریمی
71	گزنه	خارداغو	<i>Urtica dioica</i>	Urticaceae	مجاری ادراری، استخوان، قلب
72	مرورشک، مریم گلی لوله‌ای	مرمرشک	<i>Salvia macrosiphon</i>	Lamiaceae	سرطان، آلزایمر
73	خرزهره	خرزهره	<i>Nerium oleander</i>	Apocynaceae	مصرف در ترکیب دارویی: سرطان، صرع، قلب

ادامه جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
74	توتون کوهی	توتون	<i>Lobelia inflata</i>	Lobelioideae	مفید قلب، حافظه، فشار خون
75	ملنگو	ملنگان - بالنگو	<i>Ocimum basilicum</i>	Lamiaceae	رفع کولیت معده، کاهش اشتها
76	مورد	مورد	<i>Myrtus communis</i>	Myrtaceae	ضد خونریزی، تقویت رشد مو، درمان اسهال و بواسیر
77	خرفه	خرفه پرپین	<i>Portulaca oleracea</i>	Portulacaceae	ضد قند و چربی خون، تصفیه‌کننده خون، درمان قند
78	پنجه کلاغ	پنجه کلاغو	<i>Falcaria vulgaris</i>	Umbelliferae	ترمیم‌کننده بافت‌ها، ضد عفونی‌کننده
79	انار	انار	Pomegranate	Lythraceae	پوست و مو، ضد آلرژی، هضم‌کننده
80	گردو	گردو	<i>Juglans regia</i>	Fagales	کاهش ورم مفاصل، پارکینسون، ضد تنگی نفس
81	گل گندم	گل گندمو	<i>Centaurea cyanus</i>	Asteraceae	ادرارآور، رفع التهاب چشم و سرفه
82	گلدر	گلدر	<i>Otostegia persica</i>	Lamiaceae	ضد میکروب، آنتی اکسیدان، ضد التهاب
83	پیاز کوهی	پیازو	<i>Allium schoenoprasum</i>	Alliaceae	کاهش وزن و فشار خون، ضد باکتری
84	آب تره، ترتیزک آبی	بکلو	<i>Nasturtium officinale</i>	Brassicaceae	رفع سنگ کلیه و زردی نوزادان
85	شنبليله	شملي کوهي	Fenugreek	Fabaceae	هضم‌کننده، کاهش چربی خون، مفید پوست و مو

ادامه جدول (۱۱): اطلاعات گیاه‌شناسی دارویی

ردیف	نام فارسی	نام محلی	نام علمی	خانواده	کاربرد محلی
86	آدمک	آزار چوب	Biebersteiniamultifida	Biebersteiniaceae	دررفتگی، شکستگی، ضد درد و ورم
87	موسیر	موسیر	Allium hirtifolium	Amarylidaceae	گوارش، سرماخوردگی، آلرژی
88	بادام کوهی	ارژن	Amygdalus scoparia spach	Rosaceae	نرم کننده، تقویت کننده، بینایی
89	بادام کوهی	آلوک	Amygdalus scoparia	Rosaceae	ضد التهاب و خلط و سرفه، مفید پوست

منبع: یافته‌های پژوهش

(فرضیه اول) میزان ضریب همبستگی میان متغیرهای افزایش آگاهی و کاهش آسیب‌ها برابر با ۰/۱۹۸ محاسبه شده است که این میزان بیانگر وجود رابطه مستقیم است. بدین معنی که با افزایش (یا کاهش) آگاهی، شاهد افزایش (یا کاهش) میزان آسیب‌ها هستیم. با توجه به سطح معناداری این رابطه که برابر با ۰/۰۴۸ است و کوچکتر از ۰/۰۵ محاسبه شده است، بین میزان افزایش آگاهی در مورد میزان تنوع گیاهان دارویی و کاهش آسیب‌ها رابطه معناداری وجود دارد که هر چه میزان دانش بومیان در رابطه با وضعیت فعلی گیاهان دارویی و اطلاعات درمان سنتی در بین اقشار مختلف جامعه هدف احیا شود، منجر به کاهش آسیب گیاهان در معرض آسیب و انقراض خواهد شد. بدین ترتیب این افزایش آگاهی، در جهت کنترل و بهبود وضعیت آسیب بسیار کمک می‌کند.

(فرضیه دوم) میزان ضریب همبستگی میان متغیرهای تعامل فناوری‌های نو و تلفیق با دانش بومی برابر با ۰/۱۲۸ محاسبه شده است که این میزان بیانگر وجود رابطه مستقیم است. بدین معنی که با افزایش (یا کاهش) میزان استفاده از فناوری‌های نو شاهد افزایش (یا کاهش) میزان دانش بومی هستیم. با توجه به سطح معناداری این رابطه که برابر با ۰/۰۰۶ است و کوچکتر از ۰/۰۵ محاسبه شده است، بین میزان تعامل فناوری‌های نو و تلفیق با دانش بومی رابطه معناداری

وجود دارد که این مهم در بستر آشنایی و استفاده از مباحث آموزشی در حوزه علوم روز و آشنایی بیشتر بومیان با موقعیت جغرافیایی گیاهان و دسترسی به آنها منجر به سهولت در دسترسی و اطلاع از وضعیت آنها خواهد شد که این فرضیه گواه روشنی بر تأثیر فناوری و تلفیق آن با دانش بومی و سنتی در جهت حفظ و کاهش آسیب گیاهان دارویی خواهد بود. در حال حاضر وضعیت آسیب و انقراض گیاهان دارویی به واسطه مخاطرات انسانی و محیطی نظیر تغییرات مهمی مانند گرمایش زمین و به دنبال آن آتش‌سوزی‌های مکرر و کاهش کیفیت مراتع برای سال‌های بعد، کاهش بارندگی و بی‌کیفیت شدن و عدم رشد قابل قبول گیاهان دارویی، به تهدیدی انکارناپذیر تبدیل شده است که از طرق تلفیق دانش نوین و سنتی راهکاری شفاف در اختیار مسئولان قرار خواهد گرفت.

(فرضیه سوم) افزایش سطح اطلاعات بومیان در مورد گیاهان دارویی که جزء پتانسیل‌های اصلی مناطق مورد مطالعه است، به فرصت‌های چندجانبه در بحث حفاظت و کاهش آسیب‌ها در ابعاد تنوع زیستی و فرهنگی تبدیل خواهد شد. ضریب همبستگی میان متغیرهای سطح اطلاعات بومیان و حفاظت از گونه‌های منطقه برابر با $0/197$ محاسبه شده است که این میزان بیانگر وجود رابطه مستقیم است. بدین معنی که با افزایش (یا کاهش) سطح اطلاعات بومیان شاهد افزایش (یا کاهش) میزان حفاظت از گونه‌های منطقه هستیم. با توجه به سطح معناداری این رابطه که برابر با $0/049$ است و کوچکتر از $0/05$ محاسبه شده است، بین میزان سطح اطلاعات بومیان و حفاظت از گونه‌های منطقه رابطه معناداری وجود دارد.

(فرضیه چهارم) ضریب همبستگی میان متغیرهای غنای گیاهان منطقه و اشتغال برابر با $0/224$ محاسبه شده است که این میزان بیانگر وجود رابطه مستقیم است. بدین معنی که با افزایش (یا کاهش) میزان غنای گیاهان منطقه، شاهد افزایش (یا کاهش) میزان اشتغال هستیم. با توجه به سطح معناداری این رابطه که برابر با $0/025$ است و کوچکتر از $0/05$ محاسبه شده است، بین میزان غنای گیاهان منطقه و اشتغال رابطه معناداری وجود دارد.

(فرضیه پنجم) همچنین میزان ضریب همبستگی میان متغیرهای غنای گیاهان منطقه و سطح کیفی زندگی برابر با $0/183$ محاسبه شده است که این میزان بیانگر وجود رابطه مستقیم است. بدین معنی که با افزایش (یا کاهش) میزان غنای گیاهان منطقه، شاهد افزایش (یا کاهش) میزان سطح کیفی زندگی هستیم. با توجه به سطح معناداری این رابطه که برابر با $0/008$ است و کوچکتر از $0/05$ محاسبه شده است، بین میزان غنای گیاهان منطقه و سطح کیفی زندگی رابطه معناداری

وجود دارد. رفع مشکلات اولیه برای آگاهی بخشی در کنار میزان بالای گونه‌های گیاهی به طور مستقیم و غیرمستقیم منجر به ایجاد مشاغل مختلف اعم از خانگی و صنعتی و اثربخشی مستقیم در سطح کیفی زندگی بومیان مناطق مورد مطالعه می‌شود. حفظ گونه‌های موجود منجر به افزایش سطح کیفیت زندگی و تغییر در وضعیت معیشت خانوار و افزایش رفاه اجتماعی و کاهش بزه ناشی از معضلات بیکاری خواهد داشت. با توجه به حجم بالای بیکاری در مناطق مورد مطالعه، حفظ تعداد گونه‌های موجود، اعم از گونه‌هایی که کمتر در معرض آسیب هستند یا سایر گونه‌های کاربردی تأثیر چشمگیری در وضعیت اشتغال بومیان خواهد داشت.

با توجه به خروجی اطلاعات بر اساس فرم‌های اطلاعات گیاه‌شناسی تکمیل شده توسط بومیان و مطلعان مناطق هدف، در روستای حیدرآباد ۱ و ۲، سه گیاه دچار آسیب شده است: آنغوزه به دلیل روش اشتباه تیغ‌زنی توسط افراد ناآشنا و ناوارد که صرفاً به دلیل دریافت دستمزد کم در این کار از آنها استفاده می‌شود که این روش اشتباه، منجر به نابودی گیاه از ریشه در طی سالیان متمادی و تخریب کامل آن خواهد شد. جاشیر و آویشن به دلیل بارندگی بسیار کم و کیفیت پایین محصول و آتش‌سوزی‌های دائمی ناشی از خشکسالی یا عمدی توسط افراد یا به دلیل ساخت‌وسازها و از بین بردن گیاهان در مراتع دچار آسیب شده است. در روستای دهمورد، سه گیاه در معرض آسیب هستند که عبارتند از: درخت مورد که برگ‌های آن بیشترین تقاضا را دارد، به ویژه در شرایط فعلی که برای سیستم تنفسی و در سایر موارد برای پوست و مو مفید است، با معضل مهمی روبروست؛ به طوری که سرشاخه درختان منطقه اغلب کم‌حجم و کوتاه هستند. کاکوتی و بادرنجبویه اکثراً به دلیل لگدمال شدن توسط دام‌ها به ویژه در فروردین ماه دچار نابودی و کاهش بسیار شده است. در روستای فتح‌المبین، ۲ گیاه دچار آسیب شده است: گُناَر که به دلایل مختلفی نظیر آتش‌سوزی گسترده و تخریب به دلیل ساخت سد رودبال دچار آسیب شده است. ارژن نیز به دلیل قرار گرفتن در پایین دست و میزان دسترسی و تغذیه سرشاخه‌ها و بذر توسط دام‌ها و آتش‌سوزی دچار آسیب بسیار شده است. در روستای مروارید، ۱ گیاه دچار آسیب شده است: درخت بنه به استناد بومیان به خاطر غرق منابع طبیعی جهت جایگزینی کاشت در برخی از مناطق، در حال کاهش برداشت توسط مردم است. البته با توجه به تحقیقاتی که در منطقه مروارید انجام شد و بر اساس مشاهدات شخصی، دلیل اصلی این اتفاق، چیدن زود هنگام میوه بنه برای مصارفی نظیر ترشی و تنقلات است که تقاضای بسیار

زیادی در بازار دارد. این بازار خود منجر به نابودی و برداشت بی‌اندازه و زود هنگام شده که عامل کاهش تولید پسته وحشی می‌شود. همچنین بر اساس مشاهدات نگارندگان از بین بردن سرشاخه‌ها هنگام چیدن میوه نارس و از بین بردن باروری درخت، عامل تأییدکننده‌ای در حرکت اداره منابع طبیعی در غرق این گونه منحصر و پرفایده است. همچنین بر اساس مصاحبه‌های صورت گرفته با کارشناسان منابع طبیعی ضمن رد ادعای بومیان درباره دلیل غرق، علت اجرای این طرح را استراحت مراتع در برخی نواحی اعلام کردند.

برداشت‌های زودتر از موعد به دلیل به دست گرفتن بازار تقاضا، رها کردن آتش به بهانه دود رساندن به برخی از گونه‌هایی که به دلیل پوسته سخت‌شان باید از طریق رساندن گرمای بیشتر، آن‌ها را به جوانه‌زنی نزدیک کرد، عدم آگاهی از وضعیت موجود و در نقطه مقابل، احساس عدم مالکیت، آسیب‌های جبران‌ناپذیری را به وجود می‌آورد که در کنار عوامل غیرانسانی مانند آتش‌سوزی‌ها قرار می‌گیرد؛ به ویژه در مقطع زمانی فعلی که گرما بیش از پیش است و در مقابل بارش باران در مناطق به میزان کافی نیست. لگدمال کردن بذرها در حال جوانه زدن با ورود بیش از اندازه دام به مراتع منجر به حذف گونه‌های بسیار باارزشی نظیر آویشن و کاکوتی، کنگر، جاشیر و بادرنجبویه شده است. بر اساس اظهارات بومیان سوزاندن بنه و کندن آنها و جایگزین کردن درخت انجیر به دلیل تقاضای بسیار برای انجیر فارس از مهمترین دلایل قابل ذکر مردم بود. ورود دام خارج از توان مراتع به عنوان یک معضل در همه نشست‌ها مطرح بود، اما هیچ نهادی پاسخگوی این مشکل نیست که چرا در فصل بهار و نوزایی گیاهان، که در آغاز فصل رویش است، رها کردن دام و لگدمال کردن این گیاهان منجر به آسیب جدی به این ژن‌های گیاهی باارزش خواهد شد. در حال حاضر زنجیره آسیب‌ها جنبه هم‌افزایی به خود گرفته و این تخریب و میزان بالای آسیب نه تنها منجر به حذف و نابودی ذخیره‌گاه‌های ژنتیک گیاهی در مراتع زاگرس خواهد شد، بلکه موجب تشدید آسیب‌ها به دلیل فقر پوشش گیاهی با این روند رو به رشد و بروز سیلاب‌ها و شسته شدن خاک خواهد شد. روستای فتح‌المبین که در نزدیکی سد رودبال قرار گرفته است، تشدید آسیب‌ها را به روشنی نشان می‌دهد. عدم حضور گونه‌های در حال تخریب و آسیب‌دیده به دلیل فعالیت‌های انسانی و از بین رفتن انواع گونه‌های بالشتکی گون، کُنا و ... منجر به شسته شدن خاک و حرکت به سمت سد خواهد شد. شاید دور از ذهن نباشد که با صراحت بگوییم آسیب گیاهان در عرصه مراتع منجر به تهدید زیرساخت‌های اقتصادی، زیست اجتماعی و محیطی، عناصر زیبایی‌شناختی،

حاصلخیزی، چرخه و زیست زندگی جانوری و انسانی است. بر اساس مستندات این پژوهش می توان گفت تخریب هر گونه گیاهی منجر به حذف فاکتورهای بقا برای موجودات زنده است. وضعیت اقتصادی یکی از عمده دلایل برای برداشت بی رویه است. با این حال از آنجایی که بومیان زندگی شان را وابسته به این گیاهان دارویی می دانند و از نظر آنها این گیاهان با آنها متولد می شوند و با آنها می میرند، پس دلیلی وجود ندارد که خودشان عامل این اتفاق ها باشند، بلکه دلیل اصلی را حضور سودجویان و واسطه ها و دلالت گیاهان دارویی در سطح منطقه می دانند که با تحریک مردمی که نیاز شدید اقتصادی دارند، آنها را بر خلاف میل شان به از بین بردن بخشی از وجودشان که ریشه در خاک دارد، سوق داده اند. ضروری است که نظارت ها بر عملکرد فعالان در زمان برداشت گیاهان دارویی انجام شود. شاید زمانی فکر واگذاری مراتع به بومیان در غالب حفاظت و برداشت، مناسب به نظر برسد، اما این اتفاق منجر به بروز تعارضاتی جبران ناپذیر خواهد شد. زیرا اغلب مردم دارای دام بوده و این واگذاری اختیار منجر به تضاد قطعی خواهد شد. زیرا در حال حاضر زندگی روستاییان و عشایر مناطق وابسته به دام هایی است که خود عامل کاهش سطح پوشش هستند. در حال حاضر با توجه به استقبال فراوان از گیاهان دارویی، ضرورت دارد برنامه ای نظارتی برای برداشت های بی رویه نظیر غرق و جایگزینی در غالب زمین های کشاورزی و کاشت در فضای گلخانه را در طرح های پیشنهادی لحاظ کنند.

جدول (۱۲): دانش سنتی کاربرد مصرف گیاهان در معرض آسیب

نام گیاه	کاربرد محلی
آنغوزه	رزین آنغوزه خلط آور، ضد نفخ، اسپاسم روده ای، شیاف بهبود قولنج، درمان سرطان شکم، میخچه، پینه، ادرار آور، مسکن، قطع قاعدگی، آسم، تشنج، خروسک، محلول آن برای فراری دادن سگ و گربه و حیوانات وحشی به کار می رود.
جاشیر	بادشکن و تحلیل برنده گازهای روده، بازکننده گرفتگی ها و انسداد مجاری و مقوی اعصاب ضعیف، مسکن سرفه های بلغمی، متلاشی کننده سنگ مثانه و کلیه و خنثی کننده سموم بدن است. در ضمن برای بیماری های سرد بلغمی به ویژه بیماری های اعصاب و بیماری های دماغی نظیر سردرد، فلج، صرع، صرع کودکان، و قطره قطره ادرار کردن نیز مفید است. در استعمال خارجی به صورت ضماد برای شکستگی و کوفتگی مفید است.

ادامه جدول (۱۲): دانش سنتی کاربرد مصرف گیاهان در معرض آسیب

نام گیاه	کاربرد محلی
آویشن	برای درمان صرع، قطع عادت ماهانه، میگرن، تب و دفع انگل، محرک، قاعده‌آور، التیام‌بخش، افزایش شیر مادر، تصفیه‌کننده خون، مدر، ضد عفونی‌کننده، مقوی عضلات، دافع اخلاط خونی، آرام‌بخش، درد معده، ورم روده، مسمومیت، دندان درد، شب‌کوری، ناراحتی کبدی، چاقی، ورم کلیه، سنگ کلیه، ترشخات رحم، زکام، واریس، برفک دهان. عرق آویشن برای درمان جوش‌ها و جوشانده غلیظ آویشن در تقویت پیاز مو مناسب است.
مورد	برای رفع عفونت‌های ادراری، مشکلات هضم ادرارآور، تسکین سرفه، ضد اسهال، قابض، مقوی معده، ضد زخم، درمان بواسیر، درمان زخم زبان و لثه و سرفه‌های خشک مؤثر است. میوه مورد، خاصیت ضد نفخ دارد و در درمان اسهال، بواسیر و زخم‌های داخلی مؤثر است. ریشه مو را تقویت و بوی بد دهان را رفع می‌کند. عصاره برگ، خواص ضد قارچی دارد و برای پوست و پیاز مو مفید است.
کاکوتی	دارای خواص ضد عفونی‌کننده قوی است که روده را پاک‌سازی و اسهال را درمان می‌کند. بادشکن طبیعی است و به دلیل خواص ضد درد، برای درمان کمردرد و دل‌درد شدید در دوران قاعدگی استفاده می‌شود. جلوگیری از خونریزی بینی، کاهش صفرا، خلط‌آور، مقوی معده، ضد شب‌ادراری، بادشکن و ضد نفخ، ضد حساسیت و سرفه، درد سینه و آزاد کردن اخلاط از ویژگی‌های مفید آن است.
بادرنجبویه	برای درمان سردرد با منشأ عصبی، ضعف حافظه و خستگی روحی مؤثر است. اسانس این گیاه در آرام کردن معده با منشأ عصبی، احساس چنگ‌زدگی معده، تپش قلب، سردرد، سرگیجه، عصبانیت، استفراغ‌های دوران بارداری، درد عصبی دندان، برگ گیاه هنگام نگرانی و اضطراب و ناراحتی معده مفید است. دم‌کرده آن برای تهوع، شروع سرماخوردگی، خستگی عصبی و افسردگی مؤثر است. کمپرس پماد روغنی حاصل از این گیاه برای دفع حشرات و درمان زخم نیش مفید است. جویدن آن دهان را خوشبو می‌کند و از برگ‌های سرشاخه آن به عنوان تب‌بر و برای کنترل بیماری‌های مغز، کبد و قلب استفاده می‌شود. خوردن آن برای تقویت کبد و معده نافع است و به هضم غذاهای سنگین کمک می‌کند و باد و گاز معده را می‌برد.
کنار	میوه کنار آب‌رسان قوی است و به‌عنوان نرم‌کننده و مرطوب‌کننده طبیعی برای پوست خشک استفاده می‌شود. میوه و برگ درخت کنار برای تقویت و افزایش رشد مو و نیز درمان شوره سر بسیار مفید است. مصرف میوه کنار از تهوع و استفراغ جلوگیری می‌کند و در تسکین دردهای شکمی در دوران بارداری مؤثر است.

ادامه جدول (۱۲): دانش سنتی کاربرد مصرف گیاهان در معرض آسیب

نام گیاه	کاربرد محلی
ارژن	ارژن خاصیت ضدالتهابی دارد. روغن آن خاصیت نرم‌کنندگی و ضدالتهابی دارد. در درمان زخم‌های کهنه از بادام کوهی و سرکه ضمادی تهیه می‌کنند و آن را برای زخم‌های کهنه مصرف می‌کنند. ضد عفونی‌کننده، برطرف‌کننده شوره سر به شکل کوبیده، و تقویت‌کننده چشم برای قدرت بینایی و درمان‌کننده مشکلات تنفسی است. دم‌کرده پوست ارژن در درمان سرفه و تنگی نفس، و تسکین درد مؤثر است.
بنه	ضماد پسته کوهی، ضدگزیدگی نیش حشرات است. برای افزایش مقاومت ناخن استفاده می‌شود. ترکیب پسته کوهی و روغن زیتون باعث رفع خارش و ترک پوستی است. برای رفع ماه‌گرفتگی بنه را می‌کوبند و بر روی قسمت ماه‌گرفتگی قرار می‌دهند و تا زمان رفع، این کار تکرار می‌کنند. ضماد سوخته پسته کوهی برای رویانیدن موها خوب است. برای درمان کم‌خونی، سردرد و قلنج مؤثر است. به خاطر طبیعت سرد کشک از پسته وحشی به عنوان کشک استفاده می‌شود. روغن پسته وحشی برای درد مفاصل خوب است. دم‌کرده پوست و برگ برای درمان اسهال‌های ساده مؤثر است. ادراآور نیز است. ترشی بنه (ترشی ونوشک که میوه به شکل خام چیده می‌شود و در سرکه می‌ریزند) برای پاک کردن کبد و رفع سردرد، رفع کرم معده، نرمی استخوان، رفع ترک لب و دفع سنگ‌های ریز مؤثر است. مصرف روغن آن پاک‌کننده اخلاط سینه و ریه است و از صمغ پسته برای خواب‌آوری و شل‌کننده عضلات استفاده می‌شود.

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری

دانش استفاده از گیاهان دارویی به عنوان اولین و مهمترین گام در پیشگیری از تخریب‌ها به عنوان منابع فردی و اجتماعی و زیست‌محیطی، گزینه مناسب برای ایجاد احساس مالکیت معنوی بر پوشش گیاهانی است که به عنوان پایه مطالعات و مصارف پزشکی کاربرد دارد. گیاهان دارویی و دانش سنتی مصرف، بخشی از هویت فرهنگی هر منطقه جغرافیایی است که در غالب روش زندگی مشاهده می‌شود. هویت از طریق یک فرهنگ گسترش می‌یابد که در آن باورها و ارزش‌ها در فضای خاص جغرافیایی محصور می‌شوند و از طریق رفتار ویژه انتقال می‌یابند. حفاظت از پتانسیل‌های طبیعی و فرهنگی بخشی از این رفتارهای ویژه هستند. بر اساس مستندات تاریخی، حفاظت از اکوسیستم‌ها علم جدیدی نیست که منجر به ارائه نظریه جدید شود، بلکه نگاهی مسئولانه و نظارتی مستمر در غالب آگاهی بخشی برای حفاظت از

اکوسیستم‌ها در سایه استفاده از دانش بومی و سنتی است. با توجه به سطح آسیب‌پذیری گیاهان دارویی و تخریب پوشش مراتع روستاهای هدف شهرستان داراب با کاهش حاصلخیزی خاک، کاهش خاک سطحی که منجر به از بین رفتن عناصر کمیاب و مفید خاک می‌شود، به تبع باید منتظر کاهش حضور گونه‌های گیاهان دارویی باشیم که این ارتباط منفی به طور زنجیره‌ای، عامل کاهش تولیدات خاک و در نقطه مقابل کاهش بسیار پوشش و حذف مشاغل فصلی مرتبط با گیاهان دارویی، و افزایش نرخ بیکاری خواهد شد که خود منجر به پیدایش آسیب‌های اجتماعی شامل مهاجرت معکوس به شهرهای بزرگ و ایجاد حاشیه‌نشینی خواهد شد. آسیب پوشش‌های مرتعی نه تنها از منظر زیستی، بلکه به لحاظ اجتماعی منجر به آسیب و گاه انقراض در آینده است. برای بررسی دلیل عدم ثبت میزان بسیار زیاد دانش بومی مناطق مورد مطالعه به انجام پژوهش عمیق مردم‌شناختی نیاز است تا بدین ترتیب این اطلاعات آزمون و خطا شده در حال فراموشی، گردآوری شود و از طریق تلفیق با دانش نوین، راهکاری مطمئن برای کاهش آسیب‌های اجتماعی و زیست‌محیطی اتخاذ شود.

منابع

- ازکیا. مصطفی و ایمانی. علی (۱۳۹۴) توسعه پایدار روستایی. تهران: اطلاعات.
- ایرانمنش. محبوبه و نجفی. شهلا و یوسفی. مهدی (۱۳۸۹). بررسی گیاهان دارویی سیستان. گیاهان دارویی. ۱ (۲). ۶۱-۶۸.
- پاپ زن. عبدالحمید (۱۳۸۶) مستندسازی دانش بومی کشاورزان و دامداران شهرستان گیلان غرب در مورد شناسایی و کاربرد گیاهان دارویی.
- دانشمهر. حسین و احمدرش. رشید (۱۳۹۰) دانش بومی و توسعه (بینش و روش در مطالعه دانش بومی). تهران: جامعه‌شناسان.
- رسام. قربانعلی و مشایخان. آرمین (۱۳۹۳). مطالعه فلوربستیک. شکل زیستی و انتشار جغرافیایی گیاهان دارویی در زیست بوم‌های طبیعی شیروان. نشریه حفاظت زیست بوم گیاهان. ۳ (۶). ۲۷-۴۲.
- شریفی فر. فریبا. متقی. محمدمهدی. امیرخسروی. آرزو. پورمحسنی نسب. الهام. خداشناس. منصوره و کوهپایه. عابد (۱۳۸۹). بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان سیرجان استان کرمان. نشریه گیاهان دارویی. ۱ (۳). ۱۹-۲۸.
- فروزه. محمدرحیم. حشمتی. غلامعلی و بارانی. حسین (۱۳۹۳) جمع‌آوری و بررسی اتنوبوتانی منتخبی از گیاهان استان کهگیلویه و بویراحمد. طب سنتی و اسلامی. ۵ (۲). ۱۳۱-۱۳۹.
- قربانی نهوجی. مجید. دولتخواهی. مهدی. مهرآفرین. علی. امینی‌نژاد. غلامرضا و دولتخواهی. علی (۱۳۹۱). مطالعه اتنوبوتانی گیاهان دارویی شهرستان کازرون. شناسایی، پراکنش و مصارف سنتی. نشریه گیاهان دارویی. (۴۲).
- قهرمان. احمد. عطار. فریده. حمزه. بهنام و معروفی. حسین (۱۳۶۳). فلور رنگی. مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور.
- محرم نژاد. ناصر و تهرانی. مهناز (۱۳۸۹) مروری بر نظریه‌های اجتماعی و مدیریت محیط زیست. ۸ (۱۲). ۱۱-۳.
- مقصودی. منیژه و پارسا. سپیده (۱۳۹۰) گیاه قوم‌شناسی منطقه پس قلعه تهران. پژوهش‌های انسان‌شناسی. ۱ (۲). ۱۳۷-۱۶۱.
- مهدوی. مریم. وفادوست. معصومه و سالاری. سید خدیجه (۱۳۹۲). بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی منطقه بیلاقی کالج شهرستان نور. همایش منطقه‌ای گیاهان دارویی شمال کشور.

نعمتی پیکانی. مصطفی و جلیلیان. نسترن (۱۳۹۱) گیاهان دارویی کرمانشاه. مجله علمی و پژوهشی تاکسونومی و بیوسیستماتیک. ۴(۱۱). ۶۹-۷۸.
همامی. محمودرضا و ملکیان. منصوره (۱۳۹۵) مبانی زیست‌شناسی حفاظت. مشهد: جهاد دانشگاهی مشهد.

- Caballero-Serrano, V., McLaren, B., Carrasco, J. C., Alday, J. G., Fiallos, L., Amigo, J. & Onaindia, M., (2019). **Traditional ecological knowledge and medicinal plant diversity in ecuadorian Amazon home gardens**. Global Ecology and Conservation. 17. 1-23. doi: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2019.e00524>.
- Esmith. A. (1996). **Theory of trade and development reconsidered**. American University. Washington DC. Final Version 28 may.
- Harper. J. L. & Hawksworth. D. L. (1996). **Biodiversity: measurment & estimation. Preface**. Philosophical Transactions of the Royal Society of London. 345. 5-12.
- Hunter. M. L. (2002). **Fundamentals of conservation biology Blackwell Science**.
- Kamrani. A., Naqinezhad. A., Attar. F. & Jalili. A. (2011). **Wetland flora and diversity of the western Alborz mountains, north Iran**. Phytologia Balcanical. 7(1)53-66.
- McAlister. D. E. (1991). **What is biodiversity?** Canadian Biodiversity. 1.4-6.
- Polat. R., Satil. F. & Cakilcioglu U. (2011). **Medicinal plants and their use properties of sold in herbal market in Bingol (Turkey) District**. Biological Diversity and Conservation. 4(3). 25-35.
- Reid. W. V. & Miller. K. (1989). **Keeping options alive: The scientific basis for conserving biodiversity**. World Research Institute, Washington.
- Rodrigues. E. Cassas. F. & Esteves. C. (2020). **Participatory ethnobotany and conservation: A methodological case study conducted with quilombola communities in Brazil's atlantic forest**. Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine. 16(2). 1-12.
- Sánchez. M., González-Burgos. E., Iglesias. I., Lozano. R. & Gómez-Serranillos. M. P. (2020). **Current uses and knowledge of medicinal plants in the autonomous community of madrid (Spain): A descriptive cross-Sectional study**. BMC Complementary and Alternative Medicine.
- Silva. F. S., Ramos. M. A., Hanazaki. N. & Albuquerque. U. P. (2011). **Dynamics of traditional knowledge of medicinal plants in a rural community in the brazilian semi-arid region**. Revista Brasileira de Farmacognosia Brazilian Journal of Pharmacognosy. 21(3). 382-391.
- United Nations Treaty Series (1992). **Convention on biodiversity**.
- Williams. D. L & Muchna. O. N. (1991). **Utilizing indigenous knowledge in agricultural education to promote sustainable agricultural**. Journal of Agricultural Education. 32(4). 52-57.